

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 Zelfverwoesting en het goede leven

---

1 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg dat Aristoteles onder zelfverwerkelijking verstaat dat in het handelen de ziel zich verwerkelijkt (*energeia*) door na te denken (*logos*) over hoe te handelen, waardoor je kunt handelen vanuit de deugd (*aretè*).

voorbeeld van een goed antwoord:

Onder zelfverwerkelijking verstaat Aristoteles dat je jezelf (en anderen) tot hun recht laat komen. Dit doe je door met de rede (*logos*) te bepalen hoe te handelen, waardoor je kunt handelen vanuit de deugd (*aretè*) als juiste houding van de ziel en waardoor je handeling de beste verwerkelijking (*energeia*) van je ziel is.

2 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg dat volgens Aristoteles geluk (*eudaimonia*) als hoogste doel van het handelen samenvalt met het goede voor zichzelf en de gemeenschap, doordat de deugd alleen gerealiseerd kan worden in relatie tot anderen.

voorbeeld van een goed antwoord:

Aristoteles zegt dat iedereen streeft naar geluk. Om dat te bereiken moet je handelen volgens de deugd. Je bent daarin niet alleen gericht op het verwerkelijken van jezelf, maar je handelt altijd in relatie tot anderen. Daarmee vallen in het streven naar geluk het goede voor jezelf en het goede voor de gemeenschap samen.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

3 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een argument met het begrip ‘volkomen deugd’ dat een geslaagd leven volgens Aristoteles niet een geboorterecht voor iedereen is: een geslaagd leven is volgens Aristoteles niet voor ieder individu mogelijk omdat rechtvaardigheid/de vereniging van ethische deugden en praktische wijsheid slechts door enkelen in de juiste omstandigheden bereikt kan worden.

voorbeeld van een goed antwoord:

Volgens Aristoteles is lang niet iedereen in staat om de volkomen deugd te bereiken waarmee je volledig handelt volgens de praktische wijsheid en met alle ethische deugden. Dat is alleen weggelegd voor een elite van aristocraten die hun deugden in de juiste omstandigheden kunnen ontwikkelen. Zoals een rijke familie, de juiste opvoeding en genoeg vrije tijd om je met zelfontwikkeling bezig te houden. Daarom zou Aristoteles niet zeggen dat een geslaagd leven een geboorterecht is waar iedereen aanspraak op kan maken.

4 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg dat de individualiserende ideologie van de prestatimaatschappij past bij de neoklassieke opvatting over het goede leven: het idee dat je persoonlijk verantwoordelijk bent voor het realiseren van jouw vrijheid/succes op de markt past bij het idee dat ieder individu zijn eigenbelang moet najagen.

voorbeeld van een goed antwoord:

De prestatimaatschappij gaat uit van een individualiserende ideologie, omdat slagen of falen in de prestatimaatschappij je eigen verdienste is. Iedereen heeft op de markt de ruimte om als individu te presteren, als je daarin faalt is dat je eigen verantwoordelijkheid. Dit past bij het neoklassieke idee van de vrije markt waar iedereen voor zichzelf zijn eigenbelang najaagt. De vrije markt biedt aan iedereen de vrijheid dit zo goed mogelijk te doen, of daarin te falen. De prestatimaatschappij is dus de maatschappelijke uitwerking van dit economische idee.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

5 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een argumentatie met tekst 2 of verwerking van vrijheid mogelijk is via de vrije markt.

voorbeeld van een goed antwoord:

- Ik ben het met Donner eens dat het verwerken van vrijheid via de vrije markt juist leidt tot onvrijheid. We zijn alleen nog maar bezig met concurreren en onze prestaties vergelijken met anderen: een wereld waarin vijandigheid en achterdocht regeren. Daarom denk ik dat je het verwerken van vrijheid juist los moet zien van de vrije markt. Je kunt namelijk alleen maar vrij zijn dankzij positieve verbindingen met anderen die jou ondersteunen, erkennen en jou mogelijkheden aanreiken. Voor vrijheid is gemeenschap nodig, geen concurrentie. De vrije markt is gemaakt voor het economisch verkeer, maar het verwerken van vrijheid doe je daarbuiten.

of

- Ik denk dat we de markt altijd nodig hebben om onze vrijheid te verwerken. De markt zorgt ervoor dat er allerlei keuzemogelijkheden zijn op het gebied van bijvoorbeeld vakanties of kleding. Vrijheid is voor mij de mogelijkheid om je eigen keuzes te maken. Daarvoor is het wel nodig dat er een groot keuzeaanbod is en de vrije markt is tot nog toe het systeem gebleven dat de meeste keuzemogelijkheden weet te produceren. Ik vind de uitspraken van Donner dan ook tamelijk overdreven. Dat je met anderen moet concurreren betekent juist dat het beste in iedereen naar boven wordt gehaald. De vrije markt stimuleert je juist om er het beste van te maken. Blijkbaar heeft Donner daar zelf last van, maar ik ervaar dat niet als een wereld van wantrouwen en achterdocht.

6 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat Locke uitgaat van individualiteit als het van nature rechten hebben, terwijl het existentialisme uitgaat van individualiteit als authenticiteit 1
- een uitleg dat Lockes begrip van individualiteit leidt tot autonomie als het niet geschaad worden in je rechten, terwijl het begrip van individualiteit van het existentialisme leidt tot autonomie als het jezelf kunnen vormgeven 1
- een argumentatie of Donner in haar verzet tegen het neoliberalisme beter gebruik kan maken van de opvattingen van Locke of van die van de existentialisten 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Locke is het individu een persoon die van nature het recht heeft op vrijheid, leven en bezit. Het existentialisme gaat uit van individualiteit als authenticiteit, als de unieke persoon die een individu is 1
  - De opvattingen van Locke en het existentialisme over autonomie hangen daarmee samen. Volgens Locke ben je een autonoom individu als jij de vrijheid hebt om je leven zo in te richten als jij goed acht, binnen de grenzen van de natuurwet. Volgens het existentialisme gaat het om de authenticiteit van het individu. Je bent eigenlijk pas jezelf als je authentieke keuzes maakt en je daarbij niet laat leiden door een burgerlijke moraal 1
  - Volgens Donner draait de wereld van het neoliberalisme alleen maar om strijd, waarbij iedereen elkaars concurrent is geworden. In haar verzet tegen het neoliberalisme kan zij het best gebruikmaken van de ideeën van het existentialisme. Het verzet van het existentialisme tegen een verstikkende burgerlijke moraal die je voorschreef hoe je moest leven, kan evengoed gericht worden tegen een verstikkende neoliberale manier van denken waarbij je alleen nog maar met elkaar aan het strijden bent. Met het existentialisme kun je je daar los van maken en een authentieker leven leiden 1
- of
- Juist vanuit het liberalisme van Locke kun je het best tegenwicht bieden aan het neoliberalisme. Het oorspronkelijke idee van Locke was dat ieder zijn leven moet kunnen leiden zoals hij of zij dat zelf goed acht. Die vrijheid staat centraal. Donner constateert dat de eenzijdige focus op het meten van succes leidt tot onvrijheid. Zo'n eenzijdige focus op winnen past ook helemaal niet bij de geest van het oorspronkelijke liberalisme. Donner zou dus met de ideeën van Locke duidelijk kunnen maken waar vrijheid echt om draait: niet winnen, maar je leven kunnen leiden als autonoom individu 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

7 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat in Plato's ideale staat geen plaats is voor Donners pleidooi voor onmatigheid omdat matigheid een cruciale deugd is om een samenleving te laten functioneren 1
- een uitleg dat in Plato's ideale staat geen plaats is voor het doelgerichte werken aan jezelf van de zelfhulpindustrie, omdat in de ideale staat de rechtvaardige orde / het belang van de gemeenschap als geheel voorop staat 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- In Plato's ideale staat is geen ruimte voor spijbelen omdat dit leidt tot onmatigheid. En juist aan onmatigheid gaat volgens Plato een samenleving ten onder. Dat zag hij gebeuren in de Atheense democratie, waarin de deugden die nodig zijn voor een samenleving verloren waren gegaan. Matigheid moet bij de verschillende standen in de samenleving aanwezig zijn om een samenleving te laten functioneren 1
- Plato's ideale staat is ingericht op het algemeen belang, waarbij elk deel van de samenleving een specifieke plek en functie heeft. Daarom zou Plato het 'aan jezelf werken' van de zelfhulpindustrie afwijzen. Dat draait namelijk om het individu en niet om de samenleving als geheel zoals in Plato's ideale staat 1

8 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat liefde als hoogste deugd op gespannen voet staat met het hiërarchische denken van de klassieke oudheid, omdat deze liefde gericht is op de bloei van iedereen in tegenstelling tot het aristocratische idee dat niet iedereen gelijk is 1
- twee van de volgende argumenten dat liefde als theologale deugd een alternatief kan bieden voor Donners spijbelen als verzet tegen de zelfhulpindustrie: omdat iedereen liefde verdient, ongeacht of je leven geslaagd is of niet / omdat die liefde niet gericht is op jezelf maar juist op anderen / omdat die liefde afhankelijk is van God, waardoor je het leven niet zelf volledig in de hand hebt 2

Opmerking

Per juist weergegeven argument 1 scorepunt toekennen. Een ander argument waarin liefde als theologale deugd een alternatief is voor Donners spijbelen als verzet tegen de zelfhulpindustrie kan ook goed gerekend worden, mits inhoudelijk juist.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Liefde geldt als hoogste deugd in de christelijke traditie. In navolging van Jezus bekommeren gelovigen zich om het lijden van de armen, zieken en andere behoeftigen. Liefde als deugd benadrukt de gelijkheid van alle mensen als schepsels van God. Deze ‘werken van barmhartigheid’ botsten met het hiërarchisch denken van de klassieke oudheid, waarin mensen juist niet als gelijk werden gezien, maar waarin er een ‘natuurlijke’ verdeling is tussen een aristocratische elite en de rest 1
- Twee van de volgende: 2
  - In plaats van het spijbelen van de druk om altijd te presteren, zou Donner juist ook het idee van de theologale deugd liefde kunnen gebruiken in haar verzet tegen de zelfhulpindustrie. Waar de zelfhulpindustrie iedereen belooft te kunnen voldoen aan een bepaald ideaal, gaat liefde er juist van uit dat iedereen zorg en aandacht verdient, juist als het leven niet perfect is. Met liefde kan dus ook de nadruk op perfectie doorbroken worden.
  - Liefde als theologale deugd kan een alternatief bieden voor Donners spijbelen als verzet tegen de zelfhulpindustrie. Deze liefde is gericht op anderen en leidt daarmee weg van de eenzijdige focus die de zelfhulpindustrie legt op jouw individuele leven.
  - De theologale deugd van de liefde is mede afhankelijk van wat je van God ontvangt, van goddelijke genade. Dat geeft aan dat je het leven niet volledig zelf in de hand hebt. Dit kan Donner gebruiken als alternatief voor het spijbelen in haar verzet tegen de zelfhulpindustrie, om aan te geven dat het leven niet perfect is en dat we het leven niet volledig zelf in de hand hebben, wat wel het uitgangspunt is van de zelfhulpindustrie.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

9 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat Donner in tekst 4 aansluit bij Nussbaums strategie van het erkennen van kwetsbaarheid 1
- een argumentatie of Donners pleidooi voor onvolkomenheid een goede omgang is met kwetsbaarheid, met Nussbaums strategieën van erkennen en immuniseren 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Donner sluit in tekst 4 aan bij Nussbaums strategie van het erkennen van kwetsbaarheid. Volgens Nussbaum moet je in het leven navigeren door veranderende omstandigheden en moet je durven vertrouwen op die veranderingen. Daar past Donners uitspraak bij dat het leven bestaat uit falen en mislukken en dat je daar de schoonheid van moet inzien. Het gaat dus om het vertrouwen dat we door alle mislukkingen in het leven er iets moois van kunnen maken 1
- Ik ben het niet eens met Donners pleidooi voor onvolkomenheid. Prima als zij een gefaald leven wil leiden van spijbelen en dronken zijn, maar dat gaat de mensheid niet verder helpen. Dat is in mijn ogen zwelgen in zogenaamde kwetsbaarheid. Wat mij betreft moet je je ook tot op zekere hoogte kunnen immuniseren tegen kwetsbaarheid. Zoals Nussbaum zelf zegt, bevat de erkenningsstrategie ook elementen van de immuniseringsstrategie. Donner lijkt alleen maar oog te hebben voor onze onvolkomenheid en kwetsbaarheid, terwijl we als soort juist zo succesvol zijn doordat we ons niet neerleggen bij wat mislukt of wat onvolkomen is, maar door constant proberen het leven beter te maken. Daar hebben we onze welvaart, techniek en gezondheidszorg aan te danken. Natuurlijk horen mislukkingen bij het streven naar vooruitgang, maar daar moeten we ons zeker niet bij neerleggen 1

of

- Ik ben het eens met Donner dat we ons tegenwoordig veel te veel blindstaren op allerlei ideaalplaatjes en met elkaar concurreren om het 'perfectste' leven te leiden. Daarmee maken we veel te veel gebruik van de immuniseringsstrategie om ons te beschermen tegen wat mis kan gaan en wat ons kan raken. Ik denk dat erkennen uiteindelijk veel sterker is. Het is een bevrijdend idee dat uiteindelijk iedereen maar wat aanklooit in het leven en dat we voortdurend struikelen en vallen. Ik heb bewondering voor mensen die als ze gevallen zijn en op de grond zitten, vooral hard om zichzelf en de situatie kunnen lachen en weer opstaan om het opnieuw te proberen. Waarom posten we niet juist de mislukte momenten van ons leven op sociale media, om daar vervolgens met elkaar om te huilen en te lachen? 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

10 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van een opvatting van zelfverwerkelijking 1
- een argumentatie of het goede leven alleen bereikt kan worden door ideaalbeelden te verwerpen en zo de wereld te verbeteren 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Ik ben het tot op zekere hoogte met Donner in tekst 5 eens. Ja, die ideaalbeelden over lichamelijke perfectie of een supersuccesvol leven zijn beknellend en zitten echte zelfverwerkelijking in de weg. Iedereen is alleen maar bezig te passen in het perfecte plaatje in plaats van zich af te vragen wat ze eigenlijk zelf willen. Zelfverwerkelijking gaat volgens mij over hoe je kunt worden wie je bent, over hoe jij het unieke individu kunt zijn dat je in de kern al bent en niet een of ander generiek ideaalbeeld. Volgens mij is het goede leven alleen mogelijk als je weet wat voor jou het goede leven is, wat bij jou past en wat jouw eigen behoeftes zijn. Daarom begrijp ik ook niet zo goed waarom Donner het ineens over het veranderen van de wereld heeft. Je moet juist naar binnen kijken en je unieke zelf ontdekken. En pas als je jezelf gevonden hebt, ben je eventueel ook in staat om het systeem te veranderen. Want, hoe zou je moeten weten hoe een beter systeem eruit moet zien als je niet eens weet wie je zelf bent? 2

of

- Ik vind dat verhaal van Donner wel grappig maar niet overtuigend: wie wil er nou echt stinken? Hoe groot is dat probleem met die ideaalbeelden nou echt? Iedereen weet toch dat reclames of de instalevens van influencers nep en onrealistisch zijn. Maar dan kun je die beelden nog steeds wel gebruiken als inspiratie voor je eigen leven. Voor mij is zelfverwerkelijking jezelf vormgeven, waarin je zorg aan jezelf besteedt en probeert van je leven een kunstwerk te maken. Dat hoeft natuurlijk allemaal niet perfect te zijn, maar van zorg voor jezelf wordt het leven wel beter. En zeker beter dan een stinkend en dronken leven. Er zijn natuurlijk wel voorwaarden om überhaupt zorg aan jezelf te kunnen besteden. Mensen die alleen maar bezig zijn met overleven hebben daar geen tijd voor. Dus om zelfverwerkelijking voor iedereen mogelijk te maken is het inderdaad goed om de wereld ook gelijker en eerlijker te maken, zodat iedereen een kans heeft. Maar dat gaat alleen over de voorwaarden voor zelfverwerkelijking. De rest moet je zelf doen 2